

VIOLETTA PERZYŃSKA
Biblioteka Główna
Akademii Wychowania Fizycznego
Józefa Piłsudskiego w Warszawie
e-mail: violetta.perzynska@awf.edu.pl

BIBLIOTEKI AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W POLSCE – REALIA FUNKCJONOWANIA

Violetta Perzyńska jest absolwentką Bibliotekoznawstwa i Informatyki na Uniwersytecie Warszawskim (1999). Od 2012 r. dyrektor w Bibliotece Głównej im. Jędrzeja Śniadeckiego Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Aktualnie realizuje projekt „Sport Polski – naukowa baza sportu polskiego”. Utworzenie bazy naukowej będzie efektem realizacji wniosku DUN zatwierdzonego przez MNiSW i przyczyni się do popularyzacji nauk o sporcie. Ważniejsze publikacje: Praca zespołu czy indywidualne postawy – co buduje zewnętrzny wizerunek nowoczesnej biblioteki. W: *Bibliotekarz: zawód czy powołanie* (Gdańsk, 2010, s. 131-149). Walka kustoszy Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej o odzyskanie prawa do dłuższego wymiaru urlopu (*Bibliotekarz*, 2011, nr 7-8). Ocena pracownika jako narzędzie unowocześniania organizacji i metod pracy w bibliotece akademickiej. W: *Unowocześnianie organizacji i metod pracy bibliotek w świetle zmieniających się potrzeb czytelników*. Edycja II (Opole, 2012, s. 321-334).

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka akademicka. Zarządzanie biblioteką. Badania jakościowe.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Artykuł omawia realia funkcjonowania bibliotek AWF, akcentując problemy, z którymi się one aktualnie borykają. Rys historyczny poprzedza omówienie warunków lokalowych, infrastruktury, finansowania, struktury zatrudnienia, zasobów edukacyjnych, otoczenia prawnego. Podjęto także próbę wytyczenia ewentualnych obszarów współpracy. **Metoda badań** – analiza dostępnego piśmiennictwa na dany temat, zestawienie informacji zebranych na stronach WWW i wywiady z pracownikami wszystkich bibliotek AWF w Polsce. **Wnioski** – Biblioteki AWF koncentrują się, głównie, na zadaniach bezpośrednio związanych z obsługą użytkowników we własnym środowisku. Nie są zorientowane na współpracę. Taka sytuacja nie sprzyja budowaniu marki bibliotek AWF, ani nie stanowi o ich konkurencyjności w stosunku do innych bibliotek akademickich.

WSTĘP

Pierwsze polskie biblioteki przy Akademiach Wychowania Fizycznego zaczęto organizować na przełomie XIX i XX wieku. Do najstarszych należy biblioteka utworzona w 1893 r. przy Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie. Początkowo uczelnia ta funkcjonowała jako Studium Wychowania Fizycznego UJ, w latach 1950-1972 jako Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego. Od 1972 r. nosi nazwę Akademia Wychowania Fizycznego. (BIB AWF Kraków, 2013).

Obecnie w Polsce działa sześć bibliotek głównych Akademii Wychowania Fizycznego: Biblioteka Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, AWF w Katowicach, AWF w Krakowie, AWF w Poznaniu, AWF w Warszawie, AWF we Wrocławiu; oraz dwie Biblioteki Wydziałowe AWF: Biblioteka Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim, a także Biblioteka Wydziału Wychowania Fizycznego i Sportu Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z siedzibą w Białej Podlaskiej.

W XX w. nastąpił rozwój AWF i powstałych przy nich bibliotek. Akademie Wychowania Fizycznego powstawały w Polsce, w następującej kolejności:

– W roku 1919: Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Początkowo (1919) była to Katedra Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego – Studium Wychowania Fizycznego. W latach 1950-1973 funkcjonowała jako Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, od 1973 r. – Akademia Wychowania Fizycznego (BIB AWF Poznań, 2013).

– W roku 1929: Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Do 1938 r. był to Centralny Instytut Wychowania Fizycznego, od 1938 r. Akademia Wychowania Fizycznego. (BIB AWF Warszawa, 2013)

– W roku 1946: Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Początkowo działała jako Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Wrocławskiego i Politechniki, w latach 1950-1972 – Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, od 1972 r. Akademia Wychowania Fizycznego (AWF Wrocław, 2013).

– W roku 1952: Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. W 1957 r. funkcjonowała jako Studium Nauczycielskie Wychowania Fizycznego, w latach 1970-1979 – Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, od 1979 r. – Akademia Wychowania Fizycznego (BIB AWF Katowice, 2013).

– W roku 1969: Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Początkowo znana pod nazwą Studium Nauczycielskie Wychowania Fizycznego, w latach 1969-1981 – Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, od 1981 r. Akademia Wychowania Fizycznego (BIB AWF Gdańsk, 2013).

Wydziały:

– W roku 1969: Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej. Od 1969 r. funkcjonował jako Wyższe Studium Nauczycielskie filia UMCS w Lublinie, od 1970 r. – filia AWF w Warszawie. W 2001 r. przekształcony został w Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej AWF w Warszawie (WWFIS Biała Podlaska, 2013).

– W roku 1971: Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim. W 1971 r. działał jako filia AWF w Poznaniu. w latach 1984-1993 – Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej, w latach 1993-2003 – Instytut Wydziału Wychowania Fizycznego. Od 2003 r. jest to Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej AWF w Poznaniu (IWF, 2013).

WARUNKI LOKALOWE BIBLIOTEK AWF

Sytuacja lokalowa bibliotek AWF jest bardzo zróżnicowana. Część z nich mieści się w zabytkowych budynkach, większość zyskała nową przestrzeń. Biblioteki AWF, które pozostały w gmachach głównych uczelni, zwłaszcza w tych zabytkowych, nie są w stanie dostosować ich do nowoczesnych standardów. Nie tylko brak funduszy jest tu przeszkodą. Brak zgody konserwatora zabytków staje się poważnym problemem, chociażby w przypadku przystosowania podjazdów do potrzeb użytkowników mających problem z pokonaniem stromych schodów.

Uczelnie, które z roku na rok są coraz skromniej finansowane przez MNiSW, z trudem ponoszą koszty utrzymania obiektów. Oszczędzanie stało się koniecznością. Niestety, najchętniej oszczędza się na bibliotece, która jako instytucja non profit jest postrzegana wyłącznie jako generująca koszty, a nie jako miejsce, w którym wspomagana jest edukacja. Biblioteki, których uczelnie pozyskały środki zewnętrzne pod budowę nowoczesnych gmachów, dziś borykają się z kosztami ich utrzymania.

Użytkownicy nie zawsze w pełni korzystają z nowoczesnie wyposażonych przestrzeni. Zwłaszcza jeśli mieszczą się one poza kampusem. Nie zaobserwowano gwałtownego wzrostu czytelnictwa w bibliotekach spełniających europejskie standardy pod niemal każdym względem. Okazało się, że w dobie kryzysu nie jest problemem pozyskanie funduszy na budowę gmachów, ale ich utrzymanie jest dużym obciążeniem dla uczelni.

ZBIORY

Zakres tematyczny gromadzonych zbiorów wyznaczają dyscypliny naukowe i badawcze reprezentowane w AWF. Należą do nich przede wszystkim: wychowanie fizyczne, sport, rehabilitacja, rekreacja ruchowa, turystyka i rekreacja, nauki przyrodnicze, humanistyczne i społeczne w kontekście kultury fizycznej.

Wielkość zbiorów jest we wszystkich bibliotekach AWF porównywalna i kształtuje się w granicach ok. 100 tys. woluminów książek. Z roku na rok obserwuje się znaczne cięcia wydatków na zakup książek, czasopism oraz naukowych baz danych. Staje się koniecznością pozyskiwanie darczyńców, zwiększenie aktywności w zakresie wymiany międzybibliotecznej, szukanie funduszy zewnętrznych oraz negocjowanie z wydawcami z pozycji członków konsorcjów.

BAZY NAUKOWE BIBLIOTEK AWF

Biblioteki Akademii Wychowania Fizycznego, podobnie jak wszystkie biblioteki uczelniane i naukowe, korzystają z dostępu do naukowych baz danych w ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki. Od 2010 r. MNiSW w całości finansuje w ramach tzw. licencji krajowej dostęp do baz: ScienceDirect, SpringerLink (wraz z książkami), Web of Knowledge, czasopism Science i Nature oraz bazy EBSCO (WBN, 2013). Pozostałe bazy WBN są częściowo finansowane przez MNiSW w ramach licencji konsorcyjnych.

Zainteresowane instytucje, które decydują się na zakup dostępu do wybranych przez siebie baz w ramach licencji konsorcyjnych, ponoszą z tego tytułu 50 lub 75% kosztów. Biblioteki AWF w 2013 r. skorzystały z możliwości dołączenia do Konsorcjum czasopism wydawnictwa Lippincott Williams & Wilkins/LWW, którego zasoby są powiązane z profilem nauczania AWF.

BAZY WŁASNE BIBLIOTEK AWF

W ośrodkach informacji naukowej wszystkich bibliotek Akademii Wychowania Fizycznego są tworzone i rozwijane bazy własne. Najważniejszą z nich jest *Baza publikacji pracowników naukowych*.

W wielu bibliotekach AWF rozwijana jest także *Bibliografia zawartości wybranych wydawnictw* (w tym czasopism) z zakresu kultury fizycznej, sportu, nauk biomedycznych, nauk humanistycznych i zagadnień z nimi związanych.

Tak jak we wszystkich bibliotekach uczelnianych, tak i w bibliotekach AWF rozwijane są bazy bibliograficzne: prac doktorskich i habilitacyjnych, magisterskich, prac dyplomowych i licencjackich.

Biblioteki AWF w różnym stopniu są zaangażowane w rozwój baz własnych. Na szczególną uwagę zasługuje *Baza Komputerowa SPORT*. Jest to bibliografia zawartości polskich czasopism gromadzonych w BG AWF w Poznaniu. Baza powstała w 1990 r. i jest na bieżąco aktualizowana. Tematyka dotyczy sportu: teorii sportu, dyscyplin sportowych, kultury fizycznej, wychowania fizycznego, fizjologii sportu, antropologii, anatomii, motoryczności, sprawności fizycznej, treningu, nauczania, psychologii sportu, biomechaniki, medycyny sportu, rehabilitacji, turystyki, rekreacji (BIB AWF Poznań, 2013).

Równie zasobna jest baza *Proweb*, którą prowadzi Biblioteka AWF w Katowicach. Jest to także bibliografia zawartości czasopism. Tematyka jest zgodna z profilem kształcenia uczelni.

Biblioteka AWF we Wrocławiu także może poszczycić się *Bibliografią zawartości czasopism polskich i zagranicznych od 1991 r.* Jej tematyka to: wychowanie fizyczne i sport, rekreacja ruchowa, turystyka i fizjoterapia, także anatomia, antropologia, biochemia, biologia, ekologia, filozofia, fizjologia, higiena i promocja zdrowia, medycyna, pedagogika, psychologia, rehabilitacja i socjologia (BIB AWF Wrocław, 2013). Wszystkie bazy biblioteczne AWF-ów są ogólnodostępne.

Wszystkie biblioteki AWF w Polsce utrzymują i rozwijają bibliograficzne bazy zawartości czasopism. Dublują pracę, którą można prowadzić wspólnie. Z ekonomicznego punktu widzenia korzystne byłoby, gdyby każda z bibliotek AWF opracowywała i wprowadzała dane z wybranych przez siebie dyscyplin sportowych oraz nauk o sporcie. Wskazane jest dokonanie podziału pomiędzy biblioteki AWF dokumentowanych tytułów czasopism tak, aby bibliotekarze nie powielali pracy. Wystarczy w przyszłości połączyć bazy w jedną, posadowioną na wspólnej platformie. Warto także rozważyć podjęcie inicjatywy scalenia lokalnych tezaurusów, które biblioteki AWF rozwijają na potrzeby opracowania bibliograficznych baz czasopism naukowych. Są one na różnym poziomie zaawansowania. Brakuje jednak kompleksowo opracowanego tezaurusu.

SYSTEMY BIBLIOTECZNE

Systemy biblioteczne w bibliotekach AWF kształtowane są odmiennie, a każda z nich dysponuje innym zintegrowanym systemem.

Biblioteka AWF i S w Gdańsku zakupiła nowoczesny system biblioteczny już w 1995 r., kiedy to powstał Trójmiejski Zespół Biblioteczny, działający jako komisja Rady Użytkowników TASK – dla współpracy bibliotek wdrażających i użytkujących system VTLS. W 1998 r. dokonała zakupu licencji programu VTLS (AWF Gdańsk). W 2002 r. przystąpiła do współtworzenia Narodowego Uniwersalnego Katalogu centralnego – NUKAT. W 2006 r. uzyskała dostęp do Online Computer Library Center (OCLC). Pracując w prężnym otoczeniu, Biblioteka AWF w Gdańsku skorzystała z okazji i szybko się rozwinęła (BIB AWF Gdańsk, 2013).

Biblioteka AWF w Katowicach, rozpoczęła komputeryzację w 1993 r. Zdecydowano się na wdrożenie Zintegrowanego Systemu Zarządzania Biblioteką PROLIB.

Biblioteka AWF im. Bronisława Czecha w Krakowie, podobnie jak Biblioteka AWF w Gdańsku, wdrożyła system biblioteczny VTLS, dzięki czemu rozwinęła także współpracę z NUKAT.

Biblioteka AWF w Poznaniu, stosuje system biblioteczny Horizon. Tak jak większość bibliotek uczelnianych usytuowanych w Poznaniu, należy do WebPAC – Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych.

Biblioteka AWF we Wrocławiu w ramach konsorcjum, do którego należą biblioteki wrocławskie, stosuje system biblioteczny ALEPH.

Biblioteka AWF w Warszawie, Biblioteka ZWKF w Gorzowie Wielkopolskim oraz **Biblioteka Wydziału WFiS AWF w Warszawie z siedzibą w Białej Podlaskiej** wykorzystują system SOWA¹. Stosowany w tych bibliotekach system biblioteczny jest przestarzały i nie spełnia standardów zarówno w zakresie katalogowania, udostępniania, jak i informowania o zasobach. Liczne problemy występujące w procesie, m.in. wyszukiwania informacji, opracowywania dokumentów czy przygotowywania statystyk, pochłaniają dużo czasu użytkowników oraz pracowników biblioteki. Istotną wadą jest brak możliwości uzyskania pełnej informacji o zasobach zarejestrowanych w systemie.

BIBLIOTEKA CYFROWA

Biblioteki AWF prowadzą digitalizację swoich zbiorów i włączają się do projektów bibliotek cyfrowych prowadzonych na ich obszarze działania.

W **Bibliotece AWF w Gdańsku** już w 2008 r. zostało podpisane porozumienie członków Zespołu Bibliotek Naukowych Województwa Pomorskiego (ZBNWP) w sprawie digitalizacji zbiorów. Od 2009 r. biblioteka realizuje projekt Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej. PBC tworzona jest przez instytucje naukowe i kulturalne Pomorza wykorzystujące oprogramowanie dLibra (BIB AWF Gdańsk, 2013).

Biblioteka AWF w Katowicach wprowadza obiekty do Śląskiej Biblioteki Cyfrowej.

Biblioteka AWF we Wrocławiu uczestniczy w tworzeniu Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej.

Biblioteka AWF w Poznaniu od 2001 r. wprowadza obiekty do Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej.

Biblioteka Główna im. Jędrzeja Śniadeckiego AWF Józefa Piłsudskiego w Warszawie wykorzystuje System „Baza i Platforma” do udostępniania własnych zasobów, starając się realizować założenia Biblioteki Cyfrowej. Od 2013 r. udostępnia zeskanowane czasopisma i książki. Są to głównie zbiory XIX-wieczne.

W **Bibliotece Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim** oraz w **Bibliotece Wydziału Wychowania Fizycznego i Sportu Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z siedzibą w Białej Podlaskiej** oraz **Bibliotece AWF w Krakowie** nie utworzono bibliotek cyfrowych.

¹ Mowa o pierwszej wersji systemu bibliotecznego SOWA.

GODZINY FUNKCJONOWANIA BIBLIOTEK AWF

Biblioteka jako instytucja usługowa powinna dostosować swoje godziny funkcjonowania do potrzeb użytkowników. Decyzja o wydłużeniu czasu pracy oraz otwarciu bibliotek w soboty i niedziele zapadła w większości bibliotek uczelnianych ok. 2005 r. Trudno dziś obiektywnie ocenić, czy była to potrzeba, czy raczej moda na wydłużenie czasu pracy. Liczne biblioteki podejmowały decyzję o wprowadzeniu dyżurów wieczornych, niektóre biblioteki uczelniane decydowały się na wprowadzenie dyżurów nocnych. Bardzo zyskali na tym użytkownicy. Szybko przyzwyczaili się, że do biblioteki można przyjść wtedy, gdy jest to dla nich wygodne. Dobrze oceniali bibliotekę jako przyjazną i otwartą na ich potrzeby. Czy wydłużenie czasu pracy biblioteki wpłynęło na zwiększenie liczby wypożyczeń? Z całą pewnością część bibliotek uczelnianych jest w stanie wykazać taką tendencję. Zwłaszcza w okresie poprzedzającym sesje egzaminacyjne. Natomiast w okresie przerw semestralnych można było obserwować tendencję niżkową.

Do 2012 r. we wszystkich bibliotekach AWF były pełnione dyżury weekendowe. Czas pracy bibliotek był wydłużony. Wyraźne zmiany nastąpiły w 2013 r. i wtedy zaczęły się uwidaczniać tendencje do skracania czasu pracy lub takiego przesuwania godzin pracy, aby nie przekraczały one ośmiu godzin w ciągu dnia. Zaczęto także rezygnować z dyżurów niedzielnych i (w jednym przypadku) z sobotnich. Decyzja o ograniczeniu godzin funkcjonowania biblioteki była trudna. Została podjęta nie tyle przez dyrektorów bibliotek AWF, ile najczęściej przez władze uczelni. Była podyktowana potrzebą szukania oszczędności. Dyżury popołudniowe były (są) dodatkowo płatne.

Użytkownicy bibliotek musieli dostosować się do niekorzystnych dla nich zmian. Obecnie najdłużej otwarta dla użytkowników jest Biblioteka AWF w Poznaniu. To jedyna biblioteka z omawianej grupy, która jest czynna od 8:00 do 20:00. Najkrócej otwarta jest Biblioteka Główna im. Jędrzeja Śniadeckiego AWF Józefa Piłsudskiego w Warszawie – od 8:00 do 15:45. Tylko jednego dnia czas pracy jest wydłużony do 17:45. Jako jedyna nie jest otwarta dla użytkowników w soboty. Wszystkie biblioteki AWF zdecydowały się na likwidację dyżurów niedzielnych.

Wychodzenie naprzeciw potrzebom studentów nie oznacza, iż zechcą oni z tego przywileju skorzystać. Jednak z całą pewnością ograniczenia w tym zakresie trudno nazwać zachęcającymi do korzystania z usług bibliotecznych. Zarówno uczelnia, jak i biblioteka powinny być elastyczne także w tym zakresie. Ważne jest szukanie oszczędności, ale nie kosztem najważniejszych klientów uczelni – studentów. Bez nich ani biblioteka AWF, ani uczelnia nie będzie istnieć.

RESTRUKTURYZACJA

W związku z poszukiwaniem oszczędności, w 2013 r. zredukowano wiele etatów w bibliotekach AWF. Najbardziej redukcja dotknęła bibliotekę AWFis w Gdańsku: z 20 etatów zachowało się jedynie 10. Biblioteka Główna im. Jędrzeja Śniadeckiego AWF Józefa Piłsudskiego w Warszawie, jako jedyna utrzymała 19 z 20 etatów (w tym 1 etat jest blokowany, ponieważ pracownik przebywa na urlopie wychowawczym). Z bibliotek wydziałowych najmniej liczebna jest Biblioteka Instytutu Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wielkopolskim. Zachowała 5 i 1/2 etatu. Z uzyskanych informacji wynika, że tak niska liczba zatrudnionych zasadniczo wpłynęła na poziom świadczonych usług. Nacisk kładzie się głównie na obsługę użytkowników.

W pozostałych Bibliotekach AWF także znacząco zmniejszyła się obsada stanowisk. Stan zatrudnienia w poszczególnych bibliotekach AWF ilustruje tabela:

Stan zatrudnienia po restrukturyzacji w AWF w 2013 roku

Tabela 1

MIEJSCOWOŚĆ	LICZBA ZACHOWANYCH ETATÓW
Gdańsk	10
Katowice	15
Kraków	14
Poznań	15
Warszawa	19 (w tym 1 pracownik na urlopie wychowawczym)
Wrocław	13
Biała Podlaska	9
Gorzów Wielkopolski	5 ½ (w tym 1 pracownik na urlopie wychowawczym)

Decyzja o restrukturyzacji, polegająca na likwidacji stanowiska, a tym samym wskazaniu pracownika do zwolnienia, to dla kadry zarządzającej biblioteką najtrudniejsza decyzja. Wiąże się ona z wieloma dylematami. Jest oczywiste, że obowiązki, które dotychczas wykonywał zwolniony pracownik, trzeba przenieść i podzielić odpowiednio pomiędzy innych pracowników. Zazwyczaj pracownicy ci są już mocno dociążeni pracami,

które wcześniej wykonywały inne osoby, a które przeszły w poprzednich latach na emeryturę.

Odpowiedzialność za bibliotekę często wymusza inne działania niż odpowiedzialność za los pracowników. Zwalnając osobę, uważaną za najmocniejsze ogniwo – biblioteka traci inwestowany w pracownika kapitał, tym samym działa na szkodę instytucji. Zwolnienie najslabiej wykształconego lub mało zaradnego pracownika jest także mocno obciążające dla osób zarządzających biblioteką, wiąże się ze świadomością, iż może on nie znaleźć przez dłuższy czas zatrudnienia.

Restrukturyzacja i związane z nią ryzyko utraty pracy wyraźnie zwiększa stres wśród pracowników. Emocje mogą być i często są czynnikiem konfliktogennym. Polityka jawności najlepiej sprawdza się w warunkach stabilizacji. Poziom zaufania do kadry zarządzającej znacznie zmniejsza się wśród pracowników wraz z ryzykiem utraty pracy. Przy niskiej obsadzie stanowisk trudno także utrzymać dotychczas sprawdzający się podział biblioteki na oddziały (gromadzenia, opracowania, informowania, udostępniania), specjalizujące się w obsłudze podstawowych zadań biblioteki.

W minionych latach w bibliotekach AWF podejmowano decyzje o restrukturyzacji polegającej na łączeniu oddziałów. Jednak nigdy nie była ona prowadzona na taką skalę. Z uwagi na niedobory kadrowe wszyscy pracownicy są angażowani w prace związane z udostępnianiem, opracowaniem i informowaniem o zasobach. W miarę możliwości dzielą się wszystkimi zadaniami, aby móc prawidłowo realizować funkcje i zadania biblioteki. Dostosowanie kwalifikacji oraz kompetencji pracowników do powierzonych im zadań powinno odbywać się po dokładnej analizie rzeczywistych możliwości, przy obecnej strukturze zatrudnienia.

W tak trudnych jak obecnie realiach konieczne jest, aby położyć szczególny nacisk na:

- a) wstępną analizę rzeczywistego obciążenia pracowników biblioteki powierzonymi im zadaniami biorąc pod uwagę ich czasochłonność, częstotliwość wykonywania oraz posiadane przez pracowników kompetencje,
- b) analizę pracy bibliotecznej pod kątem eliminacji powielania wykonywanych czynności,
- c) przetestowanie i wprowadzenie w życie nowego modelu pracy bibliotekarzy, polegającego na doborze pracowników z różnych oddziałów i łączeniu ich w zespoły zadaniowe.

Należy także zastanowić się, czy nie jest to chwila, kiedy biblioteki AWF powinny zacząć aktywniej współpracować w zakresie wspólnego pisania wniosków projektowych i pozyskiwania funduszy. Warto rozważyć, jak lepiej dzielić się kosztami utrzymania naukowych baz danych i systemów bibliotecznych. Może trzeba także zastanowić się nad centralnym zakupem książek i czasopism w ramach konsorcjum?

WPLYW REGULACJI PRAWNYCH NA POLITYKĘ ZATRUDNIENIA W BIBLIOTEKACH AWF A PLANOWANIE INDYWIDUALNYCH ŚCIEŻEK AWANSU PRACOWNIKÓW

Dyrektorzy bibliotek AWF zawsze dobrze postrzegali doskonalenie wiedzy i umiejętności przez personel. Pracownicy zazwyczaj decydowali się na podnoszenie kwalifikacji, pomimo iż ukończenie studiów wyższych nie zawsze wiązało się z wyższą pensją czy natychmiastowym awansem. Prawie nigdy nie oznaczało dużej zmiany w zakresie obowiązków. Korzyścią był krótszy wymiar czasu pracy. Nie było zwyczaju planowania indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego pracowników. Stałe podnoszenie kwalifikacji leżało w interesie samych pracowników.

Awans na wyższe stanowisko do 17 grudnia 2013 r. regulowało rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego *w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej z dnia 5 października 2011 r.* (Dz.U. Nr 243, poz. 1447). Załącznik 4. omawianego rozporządzenia, stanowił wykaz stanowisk, wymagań kwalifikacyjnych na każdym z opisanych stanowisk (w tym wykształcenie, liczba lat pracy i wymagana praktyka) oraz kategorii minimalnego zaszeregowania. Zgodnie z tym rozporządzeniem, jeśli pracownik osiągnął odpowiedni staż pracy i spełnił wymogi w zakresie wykształcenia oraz odbył wymaganą praktykę – spełniał kryteria do tego, aby go awansować.

W dniu 17 grudnia 2013 r. zostało ogłoszone w Dzienniku Ustaw (Dz. U. poz. 1571) rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 11 grudnia 2013 r. *w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej*, które weszło w życie z dniem 18 grudnia 2013 r. (Rozporządzenie, 2013). W omawianym rozporządzeniu został zniesiony obowiązek odbywania stażu (tzw. praktyka zawodowa w bibliotece naukowej innej niż ta, w której jest się zatrudnionym) przy ubieganiu się o awans na stanowisko starszego bibliotekarza i kustosa. Nie wprowadzono także obowiązku uzupełnienia wykształcenia o bibliotekarskie dla żadnego stanowiska. Największym zaskoczeniem jest to, że nie ma wymogu uzupełnienia wykształcenia o studia podyplomowe dla osób, które mają wykształcenie inne niż bibliotekarskie. Przy małej mobilności pracowników bibliotecznych i przy coraz skromniejszych funduszach na udział pracowników bibliotek AWF w płatnych konferencjach i warsztatach naukowych, wykreślenie z rozporządzenia obowiązku odbycia obowiązkowego stażu w innej bibliotece, w dużym stopniu pozbawi pracowników możliwości zdobycia i wymiany doświadczeń. Regulacje prawne dotyczące bibliotek uczelnianych z każdą nowelizacją utrudniają zarządzającym biblioteką utrzymywanie wysokich standardów, także w obszarze zatrudnienia pracowników.

WYTYCZENIE OBSZARÓW WSPÓŁPRACY BIBLIOTEK AWF W POLSCE

Profile nauczania w Akademii Wychowania Fizycznego wymuszają na Bibliotekach AWF dostosowanie usług do potrzeb grupy użytkowników, których celem jest w większym stopniu zdobycie kompetencji zawodowych oraz osiągnięcia sportowe i trenerskie niż osiągnięcie celów naukowych. Pod tym względem biblioteki AWF są do siebie podobne. Na podobnym profilu użytkownika oraz specyfice doboru zasobów edukacyjnych podobieństwa się kończą. Warunki lokalowe, systemy biblioteczne, godziny funkcjonowania bibliotek, a także możliwości macierzystych uczelni w zakresie finansowania bibliotek zasadniczo różnią się od siebie.

Dotychczas nie zaobserwowano ścisłej współpracy pomiędzy bibliotekami AWF w Polsce. Jednak nigdy wcześniej nie było aż takiej potrzeby, by współpracę zacieśnić. Wytyczenie obszarów do zagospodarowania i wprowadzenie nowych rozwiązań może usprawniać ich funkcjonowanie, ewolucyjnie wprowadzać zmiany oparte na wnioskach wypływających z przeprowadzonych w przyszłości badań jakościowych. „Potrzeby danej zbiorowości wymagają ciągłej analizy i weryfikacji oraz dostosowania oferty do faktycznych potrzeb klientów-użytkowników. Wydaje się, że ciągle niedoceniana jest sfera usług bibliotecznych, które rzutują na ogólny obraz biblioteki w oczach decydentów i użytkowników, chociaż w ostatnich latach problematyce jakości usług bibliotecznych poświęca się coraz więcej uwagi” (Sidor, 2013).

Badania prowadzone w bibliotece na potrzeby zapewnienia jakości kształcenia, ani dążenie do innowacyjnego rozwoju w obszarze nauki i kultury, nie mogą być celem samym w sobie. Ważne jest, aby nowatorskie cele były spójne z wymogami Krajowych Ram Kwalifikacji, standardami Unii Europejskiej oraz planowane w oparciu o realne możliwości uczelni. Czy biblioteki AWF-ów są na to przygotowane? Świadczenie nowoczesnych usług biblioteczno-informacyjnych o najwyższych standardach jakości dla środowiska akademickiego i pozaakademickiego w zakresie gromadzenia, opracowania, dokumentowania, informowania i udostępniania wiedzy oraz udział w rozwoju naukowym akademii zgodny z polityką uczelni nie są niczym nowym. Nowe są natomiast realia, w jakich przyszło funkcjonować bibliotekom uczelnianym, zwłaszcza bibliotekom AWF, których studenci nie są nastawieni na realizację celów naukowych, ale na treningi oraz osiąganie jak najlepszych wyników w sporcie.

Parametryzacja uczelni wyraźnie wpływa na możliwości pozyskiwania funduszy na rozwój każdej uczelni wyższej, tym samym na biblioteki uczelniane. Uczelnie medyczne stanowią poważną konkurencję dla AWF-ów, ze względu na to, iż podlegają tej samej punktacji. To połączenie jest wysoce niekorzystne dla tych drugich. Nie są one w stanie konkurować z uczelniami medycznymi w zakresie badań naukowych oraz grantów.

AWF z tego powodu są gorzej finansowane, co ma wpływ również na poziom finansowania bibliotek. W obliczu tych problemów, aby przetrwać i skutecznie się rozwijać dla dobra swoich użytkowników, ale także w interesie własnym bibliotek AWF, jest poprawa komunikacji oraz wypracowanie nowych modeli współpracy. Dobre praktyki w tym zakresie miały miejsce w latach 1964-1966, wtedy biblioteki przystąpiły do ogólnokrajowej akcji – tworzenia Centralnego Katalogu Wychowania Fizycznego i Sportu; współpracowano także przy tworzeniu kartoteki bibliograficznej „Nauki o kulturze fizycznej i sporcie”.

W 2013 r. biblioteki AWF podjęły próbę utworzenia konsorcjum Sports Package oraz dołączyły do istniejącego konsorcjum Wydawnictwa Lippincott Williams & Wilkins, w celu wynegocjowania korzystniejszych warunków zakupu dostępu do czasopism naukowych.

Tak dobrze zapowiadająca się współpraca może w przyszłości rozszerzyć się na inne obszary – chociażby ujednoczenie pomiaru jakości usług w bibliotekach AWF. Pomiar jakości kształcenia są prowadzone w uczelniach jako wymóg Krajowych Ram Kwalifikacji. Jest to narzędzie, które w przyszłości pozwoli osobom zarządzającym biblioteką na większą skuteczność w pozyskiwaniu funduszy uczelnianych na rozwój biblioteki. Na brak współpracy w zakresie badań jakościowych zwraca uwagę m.in. Maria Sidor: „Z uwagi na fakt, że nie wypracowano jednej, uniwersalnej metody, która pozwalałaby na badanie potrzeb i oczekiwań klientów-użytkowników oraz monitorowanie jakości świadczonych przez bibliotekę usług, podejmowane są próby wypracowania własnych standardów, które pomogą w ocenie jakości i efektywności, jednak nie powinny być określane w odwraniu od systemu edukacyjnego w którym funkcjonują” (Sidor, 2013).

Kolejnym obszarem współpracy może być utworzenie wspólnej bazy naukowej. „Sport Polski – naukowa baza sportu polskiego” to baza, której utworzenie będzie efektem realizacji wniosku DUN zatwierdzonego przez MNiSW. Będzie ona istotna z naukowego punktu widzenia. Przyczyni się do popularyzacji nauk o sporcie w szerszych kręgach. Dzięki niej informacje o publikacjach dotyczących sportu – głównie naukowych – będą gromadzone w jednym miejscu. Podawane będą w przystępny sposób poprzez odpowiednią prezentację – w powiązaniu z biogramami uczonych i działaczy sportowych oraz dyscyplinami. Bezpośrednie linkowanie do pełnych tekstów ułatwi użytkownikom dotarcie do istotnych informacji o sporcie.

System „Baza i Platforma” może być kluczowy dla rozwoju współpracy bibliotek AWF (Chruszczewski, 2012). System już istnieje, jest elastyczny. Można na jego bazie zorganizować repozytorium uczelni AWF. (Największe koszty tworzenia repozytorium – zakup serwera i konfiguracja programu – już zostały poniesione, więc należy to wykorzystać zamiast tworzyć repozytorium od nowa.) Ze względu na sposób finansowania – w ramach projektu – jest on nieodpłatnie udostępniany użytkownikom (Chruszczew-

ski, 2012). Podstawową obsługę systemu (wprowadzanie danych) bibliotekarze mogą zapewnić od zaraz. Biblioteka powinna wyręczać pracowników naukowych w pracach, które jest w stanie realizować, aby ci mogli przeznaczać czas na budowanie dobrej marki swoich uczelni.

PODSUMOWANIE

Biblioteki AWF, podobnie jak inne biblioteki uczelniane, będą dążyć do stałego rozwoju i doskonalenia poziomu funkcjonowania. Ponieważ tworzą one ważne ogniwo w dydaktyce, powinny przyciągać użytkowników ze względu na zgromadzone zasoby. Są miejscem szczególnym, o rozpoznawalnej architekturze, często otoczonej terenem zielonym. Jednak z uwagi na fakt, iż uczelnie AWF znajdują się obecnie na bardzo trudnym etapie, utworzone przy nich biblioteki borykają się z wieloma problemami. Zmiany są głównie ukierunkowane na restrukturyzację oraz oszczędności w odniesieniu do zasobów i mediów. W takich realiach biblioteki AWF powinny zastanowić się nad dostosowaniem dotychczasowych modeli pracy do nowych warunków funkcjonowania.

Powodzenie dążeń do zachowania wysokich standardów w zakresie obsługi użytkowników jest możliwe w oparciu o analizę zarówno potrzeb środowiska, jak i wymogów ministerialnych stawianych szkołom wyższym w Polsce. Wyznaczenie obszarów współpracy wszystkich bibliotek AWF powinno stać się ich nadrzędnym zadaniem. Podjęcie wspólnych inicjatyw sprzyja pozyskiwaniu środków zewnętrznych zarówno na funkcjonowanie, jak i na dalszy rozwój bibliotek. Opracowanie, a następnie rzetelna analiza wyników badań jakościowych powinny być podstawą do zdiagnozowania słabych i mocnych stron bibliotek.

Każda biblioteka z osobna może osiągnąć sukces, ale pozycja biblioteki może być silniejsza, jeśli będzie występować w ramach konsorcjum. Znacznie trudniej bowiem bibliotekom AWF samodzielnie pozyskać zewnętrzne środki finansowe z MNiSW. Sytuacja bibliotek AWF jest także w tym zakresie dużo trudniejsza niż np. bibliotek medycznych, które lepiej wypadają w punktacji ministerialnej, z uwagi na to, iż prowadzą działalność naukową na dużą skalę.

BIBLIOGRAFIA

- AWF Wrocław (2013). AWF we Wrocławiu [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://awf.wroc.pl/>>.
- BIB AWF Gdańsk (2013). Biblioteka AWFIS w Gdańsku [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bib.awf.gda.pl/index.php/strona-glowna.html>>.
- BIB AWF Katowice (2013). Biblioteka AWF w Katowicach [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.biblioteka.awf.katowice.pl/>>.

- BIB AWF Kraków (2013). Biblioteka AWF w Krakowie [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://biblioteka.awf.krakow.pl/>>.
- BIB AWF Poznań (2013). Biblioteka AWF w Poznaniu [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://biblioteka.awf.poznan.pl/>>.
- BIB AWF Warszawa (2013). Biblioteka Główna im. Jędrzeja Śniadeckiego AWF Józefa Piłsudskiego w Warszawie [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.awf.edu.pl/page3_1.html>.
- BIB AWF Wrocław (2013). Biblioteka AWF we Wrocławiu [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://bg.awf.wroc.pl>>.
- Chruszczewski, Zbigniew (2012). System wspierający prowadzenie prac badawczo-naukowych oraz współdzielenie i publikację wyników prac [online]. Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://ci.awf.edu.pl/pliki/Awf_folder_system_wppbnowipwp.pdf>.
- IWF (2013). Instytut Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wielkopolskim [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.awf-gorzow.edu.pl>>.
- Rozporządzenie (2013). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej [online]. Dz.U. 2013 poz. 1571 [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20130001571>>.
- Sidor, Maria (2013) SERVQUAL w badaniach jakości usług bibliotecznych [online]. EBIB 8/2000 (16). [dostęp: 31.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib16/sidor.html>>.
- WBN (2013). Wirtualna Biblioteka Nauki [online]. [dostęp: 31.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://wbn.edu.pl/>>.
- WWFIS Biała Podlaska (2013). Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z siedzibą w Białej Podlaskiej [online]. [dostęp: 30.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.awf-bp.edu.pl>>.

VIOLETTA PERZYŃSKA

Main Library

of Józef Pilsudski Academy of Physical Education in Warsaw

e-mail: violetta.perzynska@awf.edu.pl

THE REALITY OF THE LIBRARIES OF PHYSICAL EDUCATION ACADEMIES IN POLAND

KEYWORDS: Academic library. Library management. Qualitative research.

ABSTRACT: **Objective** – The paper discusses the reality of libraries of physical education academies in Poland, putting emphasis on the problems they are currently facing. The historical outline precedes the overview of library facilities, infrastructure, budget, structure of employment, education resources and legal environment. The attempt is also made to outline possible areas of cooperation. **Research method** – The author analyzes available literature, compares information acquired from the library websites and interviews the employees of all libraries in question. **Conclusions** – Libraries of physical education academies in Poland primarily focus on tasks directly related to user services within their own environment. They are not cooperation-oriented. Such a situation neither favors the brand establishment in these libraries nor increases their competitiveness in comparison to other university libraries.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 10 lutego 2014 r.